

МОДЕЛЪТ CARMEL КАТО ВЪЗМОЖНОСТ ЗА АНАЛИЗ НА НЕЖИВОТОЗАСТРАХОВАТЕЛНИЯ ПАЗАР В БЪЛГАРИЯ

Доц. д-р Венцислав Василев¹

Резюме: *Оценката на финансовата стабилност на застрахователните дружества и на сектора като цяло предполага проучване, наблюдение и контролиране на рисковете, на които те са изложени. Във връзка с постигането на приемлива степен на надеждност при оценката на общото финансово състояние на застрахователното дружество, трябва да се вземат предвид редица количествени и качествени показатели. Моделът CARMEL за количествен мониторинг и анализ на финансовата стабилност на застрахователните дружества, разработен съобразно методологията на МВФ, създава една допълнителна възможност, свързана с анализа на българския неживото-застрахователен пазар. Резултатите от изчислените показатели показват стабилност, със средни стойности, попадащи в препоръчителните норми на добрата практика, както за отделните застрахователни дружества, така и за на българския неживото-застрахователен пазар като цяло.*

Ключови думи: *застрахователен пазар; финансова стабилност*

JEL: G22

DOI:

THE CARMEL MODEL AS A POSSIBILITY FOR ANALYSING THE NON-LIFE INSURANCE MARKET IN BULGARIA

Assoc. Prof. Ventsislav Vasilev, PhD

Abstract: *The assessment of financial stability, both of insurance companies and the insurance sector as a whole, involves the study, monitoring, and control of the risks to which they are exposed. In achieving an acceptable level of reliability in assessing the overall financial condition of an insurance company, a variety of quantitative and qualitative indicators must be taken into account. The CARMEL model for quantitative monitoring and analysis of the financial stability of insurance companies, developed in accordance with the methodology of the IMF, creates an additional opportunity related to the analysis of the Bulgarian non-life insurance market. The results of the calculated indicators demonstrate stability, with average values falling within the recommended standards of good practice, both for individual insurance companies and for the Bulgarian non-life insurance market as a whole.*

Keywords: *insurance market; financial stability*

JEL: G22

DOI:

¹ v.vasilev@uni-svishtov.bg, Стопанска академия „Д. А. Ценов” – Свищов, България

Оценката на финансовата стабилност на отделните застрахователи, както и на застрахователния сектор като цяло, е сложна задача. Такава оценка предполага проучване, наблюдение и контролиране на рисковете, на които застрахователите са изложени. Общото финансово състояние на застрахователното дружество зависи от много фактори, някои от които са трудни за количествено определяне. Именно затова, при оценката на финансовата стабилност трябва да се вземат предвид както количествени, така и качествените показатели с цел постигане на приемлива степен на надеждност.

.I.

Показателите за финансова стабилност са важен количествен инструмент, използван от надзорните власти в различните страни. Същевременно трябва да бъде поставен акцент върху онези от тях, които дефинират тази финансова стабилност, в контекста на тяхната аналитична значимост, уместност и възможност за налични данни.

Показателите CARMEL представляват критерии за количествен мониторинг и анализ на финансовата стабилност на застрахователните дружества. Моделът е изработен съобразно методологията на МВФ (Mr. Udaibir S Das, 2003). Съгласно решение на Националната банка на Сърбия във връзка със системата за вътрешен контрол и управление на риска в застрахователната дейност, CARMEL-показателите, представляващи критерии за количествен мониторинг и анализ на финансовата стабилност, са използвани като един от инструментите за анализ в този контекст (CARMEL показателите пословања друштва за осигурање са оквирним упутствима за њихово тумачење).

Показателите CARMEL включват групите:

- Capital adequacy (Капиталова адекватност);
- Asset quality (Качество на активите);
- Reinsurance and actuarial issues (Презастраховане и актюерски позиции);
- Management soundness (Качество на управленската структура);
- Earnings and profitability (Приходи и рентабилност);
- Liquidity (Ликвидност).

Всяка от тези групи, както в неживотозастрахователната дейност така и в животозастрахователната такава, съдържа съответните подгрупи от показатели.

Групата от показатели, свързана с капиталовата адекватност, може да се разглежда като ключова за финансова стабилност застрахователите, тъй като те трябва да разполагат с достатъчен капитал, за да поемат шокове както от страна на активите, така и от страна на пасивите от техните баланси.

В модела са включени два основни показателя - капитал/технически резерви и капитал/общо активи.

При изследването на качеството на активите, се поставя фокус върху съществуването на потенциално некачествени активи, и върху степента на контрол, упражняван от застрахователното дружество.

В категорията презастраховане и актюерски въпроси коефициентът на задържане на риска (нето премия/брутна премия) отразява цялостната застрахователна стратегия на застрахователя и показва каква част от риска се прехвърля на презастрахователите. Съотношението на нетните технически резерви към средната стойност на нетната премия получени през последните три години се основава на факта, че резервите трябва да се увеличават в крачка с обема на поетите дългосрочни задължения.

Доброто управление е от решаващо значение за финансовата стабилност на застрахователите. Въпреки трудностите при намиране на пряка количествена мярка за измерване стабилността на управлението, моделът предлага използването на два показателя за оперативна ефективност.

Честотата, тежината и времето на застрахователните претенции или обезщетения е несигурно, така че застрахователите трябва внимателно да планират своята ликвидност. Ликвидността най-често се разглежда като способността на застрахователното дружество да уреди задълженията си в рамките на определен период. Тази способност е в пряка зависимост от неговите налични ликвидни активи. Като се има предвид, че честотата, тежината и моментът на възникване на щетите са несигурни, застрахователите са длъжни внимателно да планират структурата на средствата, с които приоритетно да покриват своите задължения, породени от реализирането на риска.

.II.

В края на 2022 г. общият брой на лицензираните застрахователи по неживотозастраховане със седалище в Република България е 34. Публично достъпната информация на сайта на Комисията за финансов надзор (Комисия за финансов надзор, n.d.) създава възможност да бъдат изчислени само някои от показателите, съдържащи се в модела CARMEL. Въпреки това, те могат да са в помощ на надзорните власти, в ролята си на допълнителен инструмент за управление на риска и оценка на финансовата стабилност на застрахователния пазар.

За нуждите на изследването са използвани публикуваните Комисията за финансов надзор данни за участниците на неживотозастрахователния пазар, най-вече информация от техните баланси и отчети за доходите. Извършените изчисления за даден критерий касаят както целият неживотозастрахователен пазар като цяло, така и петте застрахователни дружества с най-голям премиен приход (без приход по активно презастраховане и приход от дейност в чужбина) за 2022 г., а именно: „ДЗИ - Общо застраховане“ ЕАД,

ЗК „Лев Инс“ АД, ЗАД „Булстрад Виена Иншурънс Груп“ АД, „ЗД Евроинс“ АД и ЗАД „Алианц България“ АД.

Съставните части на отделните индикатори, както и резултатите за петте застрахователни дружества, генерирали най-голям премиен приход за 2022 г, са обобщени в таблицата по-долу:

Таблица. Резултати, свързани с критериите CARMEL¹

	ДЗИ - Общо застра- ховане ЕАД	ЗК ЛЕВ ИНС АД	ЗАД Булс- трад Виена Иншурънс Груп АД	ЗД ЕВРОИНС АД	ЗАД Али- анц Бълга- рия АД	Средно за всички застрахова- тели
С1 (Спечелени пре- мии, нетни от пре- застраховане / Соб- ствен капитал)	214,79%	269,51%	170,76%	293,76%	144,78%	171,26%
С2 (Собствен капи- тал - загуба/обща сума на активите	23,12%	11,22%	21,20%	10,63%	26,09%	19,14%
С3 (Собствен капи- тал - загуба / Тех- нически резерви	33,41%	13,77%	35,53%	13,94%	39,55%	27,59%
А2 (Изплатени обезщетения / Сума на договорената застр. премия)	36,29%	19,56%	28,06%	16,49%	40,68%	25,75%
А3 (Записан акцио- нерен капитал/об- ща сума на акти- вите	11,87%	6,30%	4,87%	7,29%	8,83%	9,09%
А6 (Обща сума на инвестициите/обща сума на активите	67,94%	53,15%	53,15%	26,29%	62,45%	43,43%
Р1 (Спечелени пре- мии, нетни от пре- застраховане / Бруто записани застр. премии)	93,70%	55,73%	68,63%	38,70%	88,89%	62,72%
Р2 (Технически ре- зерви без дял на презастрахователи- те /Среден размер на обезщетенията за последните 3 го- дини	387,30%	629,11%	409,64%	504,41%	376,04%	478,09%

¹ Разгледани са само индикаторите, за които е налице публично достъпна инфор-
мация, даваща възможност за тяхното изчисление.

R3 (Технически резерви без дял на презастрахователите/Среден размер на застр. премии за последните 3 години	49,67%	105,96%	60,27%	88,06%	59,03%	75,81%
E1 (Обезщетения / Спечелени премии, нетни от презастраховане	38,73%	35,11%	40,89%	42,62%	45,76%	41,06%
E2 (Оперативни разноси / Спечелени премии, нетни от презастраховане	34,90%	22,93%	34,76%	39,26%	38,48%	35,36%
E3 (Разпределен приход от инвестиции / Спечелени премии, нетни от презастраховане)	1,32%	0,00%	2,75%	0,00%	0,97%	1,40%
E4 (Обезщетения + оперативни разноси / Спечелени премии, нетни от презастраховане	73,63%	58,04%	75,65%	81,88%	84,24%	76,42%
E5 (Показател E4 минус Показател E3)	72,32%	58,04%	72,90%	81,88%	83,26%	75,02%
L1 (Парични наличности и парични еквиваленти/ Краткосрочни задължения)	167,03%	18590,4%	103,11%	844,65%	159,88%	131,87%

Източник: Авторски изчисления по данни на Комисията за финансов надзор (www.fsc.bg).

Резултатите, свързани с индикатора „спечелени премии, нетни от презастраховане / собствен капитал за всички неживотозастрахователни дружества, възлизат 171,26%. Спрямо него три от дружествата, показват значително по-високи резултати, като с най-висок от тях е „ЗД Евроинс“ АД с 293,76%. При индикаторите С1 и С2 три от застрахователните дружества превишават средните стойности за пазара, респективно 19,14% и 27,59%, а другите две дружества (ЗК „Лев Инс“ АД и „ЗД Евроинс“ АД) са с резултати по-ниски от средните за пазара.

Средният резултат (41,06%) за пазара при индикатор А1, даващ информация за размера на обезщетенията и цялата застрахователна премия (без отстъпената част на презастрахователи), може да бъде окачествен като много добър по отношение на адекватността на застрахователните премии

и развитието на застрахователно-техническия риск при отделните застрахователи. Около средната за пазара стойност се колебаят и резултатите на „петте най-големи застрахователи“. Също така се колебаят и техните резултати около осредненият резултат от 9,09% при отношението „записан акционерен капитал/обща сума на активите“. При показателя „обща сума на активите/обща сума на инвестициите“ средният резултат е 43,43%. При него три от застрахователните дружества превишават средните стойности за пазара, а другите две дружества (ЗК „Лев Инс“ АД и „ЗД Евроинс“ АД) са с резултати по-ниски от средните за пазара.

Средният резултат (41,06%) за пазара при индикатор Е1, представляващ нето-квотата на щетите, може да бъде окачествен като много добър по отношение на развитието на риска при отделните застрахователи. Записаният акционерен капитал, сравнен с общата сума на активите, за целият неживотозастрахователен пазар възлиза на 9,09%. Отново всички резултати на водещите застрахователи „гравитират“ около средната стойност за пазара. Докато при индикатор А6 (обща сума на инвестиции /обща сума на активите) около средната за пазара стойност 43,43% резултатите на водещите застрахователни дружества се колебаят около средният такъв в по-голям диапазон.

При индикатор R1, отстъпване на част от премиения приход полза на презастрахователи, резултатът за целия пазар е 62,72%. Колебанията около тази стойност са значителни. Така например ДЗИ ЕАД задържа почти изцяло за своя сметка генерирания премиен приход (93,70%), докато „ЗД Евроинс“ АД пласира по-голяма част от бизнеса си към презастрахователи (38,70% от събрания премиен приход). При показателя R2 (технически резерви без дял на презастрахователите/среден размер на обезщетенията за последните 3 години) получените резултати: средно за пазара 478,09% и за отделните застрахователни дружества от 376,04% до 629,11%, могат да се определят като добри и много добри по отношение на стабилността на резултатите по отношение на „изглаждане“ на резултатите при развитието на риска от времева гледан точка. Добри са и резултатите по отношение на показател R3 (технически резерви без дял на презастрахователите/среден размер на застрахователни премии за последните 3 години), които средно за пазара възлизат на 75,81%.

Показателите от група Е са индикативни за рентабилността на застрахователната дейност. При показател Е1, средния резултат от 41,06% за целия пазар е демонстрация за много добро състояние на застрахователите, спрямо това, каква цена са калкулирали за да покрият основният, застрахователен риск от своята дейност. Разглежданите топ-пет застрахователи са с резултати, които много плътно се приближават до средната стойност ($\pm 6\%$ от средния резултат). Резултатите от оперативната дейност за пазара (Е2) също са в приемливи размери (средно 35,36%), като особено внимание заслужава особено добрият резултат на „Лев Инс“ АД от 22,93%.

Показател Е4 създава представа за рентабилността на застрахователната дейност, разгледана като съвкупност от плащанията, обусловени от развитието на риска и плащанията, които застрахователят издържа за да покрие издръжката на своята дейност. Колкото по-малък е резултатът от 100%, толкова това е по-висок атестат за работата на застрахователя. Получените резултати от 76,42% средно за целия пазар и резултати от 58,04% до 73,63% за петте разглеждани дружества са показателни за добри и много добри резултати.

При две от водещите застрахователни дружества (ЗК „Лев Инс“ АД и „ЗД Евроинс“ АД) няма посочен разпределен приход от инвестиции, спрямо спечелените премии. За цялата застрахователна дейност средният процент възлиза на 1,40%, а ЗАД „Булстрад Виена Иншурънс Груп“ АД реализира резултат от 2,4%. Показателят Е5 създава представа за резултатите от „числата“ застрахователна дейност след приспадането на разпределения приход от инвестиции.

Изчислената средна ликвидност за пазара (показател L1) от 131,87% би могла да се определи като добра, тъй като превишава 100-те процента. Всички разглеждани топ-пет застрахователни дружества в по-малка или по-голяма степен превишават тази критична граница. Високият получен резултат при „Лев Инс“ АД се дължи на пренебрежително малкият размер на неговите краткосрочни задължения (85 хил. лв.).

* * *

Благодарение на публично достъпните данни, публикувани от КФН, се създава възможност за един допълнителен мониторинг върху неживото-застрахователния пазар в България. Стъпка в посока допълнителна оценка на общото финансово състояние, както на пазара като цяло, така и на отделното е моделът CARMEL, разработен съобразно методологията на МВФ. Резултатите от изчислените в нея показатели (индикатори), показват една стабилност на пазара, със средни стойности, попадащи в препоръчителните норми на добрата практика, както за отделните застрахователни дружества, така и за пазара като цяло.

Използвани източници

Комисия за финансов надзор. (н.д.). Извлечено от Комисия за финансов надзор:
www.fsc.bg.

CARMEL показатели пословања друштва за осигурање са оквирним упутствима за њихово тумачење. (н.д.). Извлечено от National Bank of Serbia:
https://www.nbs.rs/export/sites/NBS_site/documents/propisi/propisi-osig/carmel_pokazatelji_poslovanja.pdf.

Mr. Udaibir S Das, R. P. (2003). Insurance and Issues in Financial Soundness. *IMF Working Papers*, 2003(138). doi:<https://doi.org/10.5089/9781451856002.001>.